

Преобразуване на пряка реч в непряка реч

При преобразуването на пряката реч в непряка могат да настанат промени на всички езикови равнища, затова е добре да се осмислят стъпките, по които то се осъществява. Да разгледаме следващия пример.

Мария: Здравей, Бояне.(1) Къде отиваш?(2)

I. Да превърнем изречение (1) от пряка в непряка реч:

Мария: Здравей, Бояне.

Първа стъпка. Определяме кое е говорещото лице, за да определим и лицето на глагола:

Мария → *тя*: глаголят трябва да е в трето лице единствено число.

Втора стъпка. Определяме с кой глагол може да се изрази смисълът от изказването:

Здравей → *поздравявам*.

Трета стъпка. Съгласуваме сказуемото с подлога на изречението:

Мария поздравява.

Четвърта стъпка. Пряката реч представлява диалог и ние превръщаме лицето, към което се обръща говорещото лице в пряката реч, в допълнение в непряката реч:

Мария поздравява Боян.

В полученото изречение *Мария поздравява Боян* името *Боян* губи окончанието *-е* от звателната си форма в пряката реч: *Бояне* → *Боян*. В пряката реч името е обръщение, затова определяме лицето на глаголите *здравей* и *отиваш* (от следващото изречение) като второ лице: *Бояне* = *ти*.

II. Да превърнем изречение (2) от пряка в непряка реч:

Къде отиваш?

Първа стъпка. Вече установихме, че лицето на глагола е трето, защото подлогът е *Мария = тя*.

Втора стъпка. Изречението е въпросително, следователно ще употребим глагол със значение питане.

Трета стъпка. Съгласуваме сказуемото с подлога на изречението:

Мария пита.

Четвърта стъпка. Добавяме допълнението:

Мария пита Боян.

Когато изреченията са свързани в текст, тази свързаност е смислова и граматическа. Ето защо съществителните имена от първото изречение ще заменим с местоимения във второто изречение:

Мария поздравява Боян. Тя го пита.

Пета стъпка. Изречение (2) е пряк въпрос, който трябва да превърнем в косвен. Това означава, че ще образуваме сложно изречение, в което косвеният въпрос ще се яви подчинено изречение. Тук трябва да определим правилната съюзна връзка – това е въпросителната дума *къде* в прекия въпрос.

Шеста стъпка. Съгласуваме сказуемото с подлога на подчиненото изречение. Въпреки че подлогът е изпуснат, се подразбира, че това е думата *Боян = той*, следователно глаголът трябва да е в трето лице единствено число:

Тя го пита къде отива.

□ Следващата таблица показва как се преобразуват различните видове изречения от пряка в непряка реч:

Видове изречения	Пряка реч	Непряка реч
Съобщително изречение	<i>Александра: Христо, днес имам рожден ден.</i>	<i>Александра казва на Христо, че днес има рожден ден.</i>
Въпросително изречение с въпросителна дума , изискващо конкретен отговор	<i>Александра: Къде отиваш, Христо? Александра: Как се казваш? Александра: С кого говориш, Христо? Александра: Защо не учиш, Христо? Александра: Кога ще дойдеш, Христо? Александра: Колко е часът, Христо?</i>	<i>Александра пита Христо къде отива. Александра пита Христо как се казва. Александра пита Христо с кого говори. Александра пита Христо защо не учи. Александра пита Христо кога ще дойде. Александра пита Христо колко е часът.</i>
Въпросително изречение с частица ли , изискващо отговор с <i>да/не</i>	<i>Александра: Христо, ще дойдеш ли?</i>	<i>Александра пита Христо ще дойде ли./ Александра пита Христо дали ще дойде.</i>
Подбудително изречение (включващо глагол в повелително наклонение)	<i>Александра: Христо, напиши си домашната работа!</i>	<i>Александра нарежда на Христо да си напише домашната работа.</i>

Когато действието в подчиненото изречение се извършва едновременно с действието в главното изречение, глаголт в подчиненото изречение е в сегашно време:

- (1) **Вчера му помогнах** да преведе текста.
- (2) **Днес му помагам** да преведе текста.
- (3) **Утре ще му помогна** да преведе текста.

Трите главни изречения в **получер шрифт** са главни изречения в минало време (1), сегашно време (2) и бъдеще време (3). Подчиненото изречение *да преведе текста* не се променя – и в трите случая глаголт е в сегашно време, защото действието се извършва в настоящия спрямо действието в главното изречение момент.

Упражнения

I. Трансформирайте пряката реч в непряка:

Боян: Добро утро, Мария. Отивам на лекции в университета. Ти днес нямаш ли часове?

Мария: Имам, но те са по-късно. Започват в 13 ч. следобед и свършват в 17 ч. Искаш ли след това да се обадим на Елена и да отидем на кино?

Боян: Да, ще бъде чудесно. Дават филм, който отдавна искам да гледам. Нека да се срещнем пред киното.

Мария: В колко часа?

Боян: Елате с Елена в 17.45 ч.

Мария: Добре. До довечера!

Боян: Чао, Мария.

II. Трансформирайте непряката реч в пряка:

Майката нарежда на децата да стават, защото трябва да учат. Тя им казва, че спагетите са сервирани. Те отговарят, че ще отидат да закусят. Майката ги пита имат ли домашна работа. Децата отговарят, че имат много да пишат. Тя задава въпроса по какво имат да пишат – по български или по английски език.

III. Напишете съобщително изречение, въпросително изречение с въпросителна дума, въпросително изречение с частица *ли* и подбудително изречение. Преобразувайте ги в непряка реч.